

Književne novice

„Slovenska Matica“ je razposlala za leto 1906. sledeče knjige: *I. Anton-Knezova knjižnica*. XIII. zvezek. Tisk „Narodne Tiskarne“. Vsebina: Martin Kačur. Življenjepis idealista. Spisal Ivan Cankar. *II. Zabačna knjižnica*. Zvezek XVIII. Uredil Josip Kostanjevec. Tiskal Anton Slatnar v Kamniku. Vsebina: 1. Povest o literatu, spisal L. Seršen. 2. Anina prva ljubezen, spisal Roman Romanov. 3. Smrt in pogreb Jakoba Nesreče, spisal Iv. Cankar. 4. Tesar Aleš, spisal C. Golar. 5. Diletant, spisal Milan Pugelj. 6. Obsojena, spisal Jos. Kostanjevec. *III. Hrvatska knjižnica*. I. zvezek. Uredil dr. Fran Ilešič. Tisk „Katoľ. Tiskarne“. *IV. Slovenske narodne pesmi*. 10. snopič. (III. zvezka pola 28.— $\frac{1}{2}$, 41.) Uredil dr. K. Štrekelj. Natisnila „Zadružna tiskarna“. *V. Spomini*. Spisal dr. Jos. Vošnjak. Drugi zvezek. 1868—1873. Tiskal Dragotin Hribar. *VI. Prevodi iz svetovne književnosti*. III. zvezek. L. N. Tolstoj: Moč teme. Prevela iz ruščine Minka Govékarjeva. Natisnili J. Blasnika nasledniki. *VII. Zbornik*. VIII. zvezek. Uredil L. Pintar. Natisnila „Narodna tiskarna“. Vsebina: 1. Dr. Fr. Ilešič: Česko-slovenska vzajemnost v minulih dobah. 2. L. Pintar: Ivan Vavrú. 3. Dr. Ivan Žmavc: Herbert Spencer, filozof razvoja, napredka in svobode. 4. Avgust Žigon: Tercinska arhitektonika v Prešernu. 5. I. K. Podgorjanski: Judje na Kranjskem. 6. Andrej Fekonja: Prve šole pri Hrvatih od XIII. do XIX. veka. 7. Dr. Fr. Ilešič: Srbski pisatelj Jovan Rajić in Urban Jarnik. 8. Dr. Janko Šlebinger: Slovenska bibliografija za l. 1905. 9. P. pl. Radics: Slovenske brambovske pesmi Cvetkove. *VIII. Letopis „Slovenske Matice“ za l. 1906*. Sestavil in uredil Evgen Lah. Natisnila „J. Blasnikova tiskarna“.

Oceno teh knjig prinesemo v kratkem.

Ivan Cankar. Krpanova kobila. Založil L. Schwentner 1907. — Slovenski založnik je izdal deseto knjigo še živečega in dovolj mladega domačega pisatelja, kar se sliši kakor majhen čudež. In vendar ne vidim v javnem življenju nikakih sledov o kakem splošnem zadovoljstvu nad tem očitnim napredkom našega kulturnega življenja, komaj da so se zganili glavni listi in storili svojo časnikarsko dolžnost. Ali je izginila narodna zavest iz slovenske duše, ali je zamrl ves čut za hvaležnost v naših srcih? Morda pa smo se čez noč spokorili in postali taki prijatelji resnice, da nam mrzi vsaka parada, kjer ni nikoli poštene odkritosrčnosti? Pisatelj pa je naš najboljši prozaik, o narodnih slovesnostih čitam dan na dan predolge članke po dnevnikih. Kaj je torej? Pisatelj je — satirik in še eden izmed najnevarnejših, kdo mu bo torej ovijal vence od lava okoli glave. Pri vsem tem je še živ in veliko premlad. Kaj to, da je tako obogatil slovensko leposlovje, da ja on sam več storil za probujo narodne vesti nego celo pokolenje rodoljubnih pisarjev. *Difficile est satiram non scribere!* Ali Cankar ve, kaj zasluži in kaj se komu spodobi. Zato si je priredil „jubilej“ po svojem okusu in se krščansko maščeval nad nehvaležnimi sovražniki in prijatelji, pristaši in nasprotniki: poklonil jim je za jubilej satiričen zbornik in jim zbral žerjavico na temenu. Ta zbornik, stoječ v senci negativnega simbola, pa je v resnici velik in neprizanesljiv obračun: obračun za umetnika in za občinstvo. Naivno je torej očitati Cankarju nedoslednost radi takega „jubileja“, saj on si s svojo neizprosno ironijo in perečo satiro ni bil še nikoli tako

zvest kakor zdaj, kajti že naslov uvodne črtice sam ni nič drugega nego trpka ironija. Sicer pa se pisatelju niti ni zdelo vredno in potrebno, da bi se bil za ta jubilej posebno potrudil, kajti v pričujočem zborniku so ponatisnjeni večinoma že po raznih časopisih objavljeni članki in sestavki. Nalašč za „Krpanovo kobilo“ je seveda napisan uvod, kjer obračunava Cankar sam s seboj in svojo preteklostjo; zanimive so te črtice na eni strani zavoljo tega, ker pisatelj sam sebe kritikuje in potrjuje to, kar se je že prej domnevalo, zlasti da imajo junaki njegovih umotvorov poteze Cankarjeve osebnosti (14), na drugi strani pa po tem, ker nam pisatelj odgrinja žalostni stan svoje duše. „Brez veselja in brez zadoščenja“, z globoko utrujenostjo in studom pred življenjem (3) praznuje Cankar svoj „jubilej“ in sodi, da je ta apatija in ta fatalistna ravnodušnost sploh delež naših najboljših ljudi. Nekdaj v njegovi duši seveda ni bilo tako, a dasi je bila trda in trnjeva vsa pot njegovega umetniškega romanja, vendar se kažejo vsaj v preteklost gledajočemu očesu tudi svetlejšje slike, naj jih morda vsaj deloma olepšuje oddaljenost. Sanjava romantika je prva omamila dušo prebujajočemu se pesniku in ga napolnila z brezmejnimi hrepenenjem po lepoti: tedaj je živel „življenje brez dvoma in brez boja“ (7), bil je — poet. Pogled na drugo postajo že ni tako boder in razveseljiv; svoj brezmejni idealizem primerja Cankar z don Quihotovim, kajti kakor ta proti mlinom na veter, tako se je tudi on boril proti krivicam življenja, a te krivice so bili le refleksi njegove od bridkosti in grenkobe zastrupljene duše, torej stvari njegove razgrete domišljije. Zato je bil smešen ta boj, bojniki pa se je brez zmage, potrft in truden vrnil iz arene: življenje samo, ki ga je hotel pretvoriti, je pretvorilo njega in mu odprlo oči. In zdaj? Cankar si je zapisal za prihodnost na prapor: Kamorkoli, kakorkoli. Govori o velikem, zaničevalnem miru, ki je porojen iz spoznanja (15). A iz zaničevanja in studa se pač ne more poroditi tak mir, ki bi bil rodovit, ki bi zibal človeško dušo in ji dajal potrebnih sil za pot proti solncu in resnici. Veliko je le tisto spoznanje, ki zaničuje malenkosti, ki občuti stud do greha. Zaničuj lavorove vence, zaničuj častno meščanstvo in če hočeš — posmrtni spomenike, človeka in pravega življenja ne smeš in ne moreš zaničevati, ako hočeš biti umetnik in filozof. Tisti „kamorkoli, kakorkoli“ torej pomeni meni od nikakih malenkosti neskajen pogled na široko, brezmejno obzorje, ki se je odprlo pred umetnikovimi duševnimi očmi. Ali s tem niso pretrgane vse vezi s človeštvom in preteklostjo, in nič ne pomaga vsa popolnost, če ne gori v duši plamen, ki daje vsem človeškim delom šele pravo vrednost. To pa je tista ljubezen, „tako velika in globoka, da je sovraštvo podobna“ (10). Kakor sem to smatral doslej za življensko silo Cankarjevimi umotvorom, za njegovo umetniško moralo, tako bi je ne hotel pogrešati niti v prihodnosti. Brez krmila ni hoditi na brezbrežno morje; kaj ti pomaga vsa prostost, vsa krasota in najgloblje spoznanje? Sicer pričujoče delo ni posebno važen mejnik v Cankarjevem razvoju, saj sam priznava, da je na pr. Nina že proizvod duše, ki je pogledala v tisto brezmejno daljavo, kjer je ne motijo malenkosti živahnega življenja. „Poslednji dnevi Štefana Poljanca“ pa imajo seveda večjo sorodnost z deli iz dobe bojev, saj Štefan Poljanec je pravi brat Pavla Sli-varja, Petra Novljana in podobnih junakov, ki žive le namišljeno, fantomsko življenje. V tej povesti bo zlasti kritike zanimalo to, kar pisatelj modruje o življenju in umetnosti, kar pa ni posebno jasno povedano, po čemer se sploh odlikuje to delo, kajti razen prizora v Poljánčevi domovini se dejanje ne razvija kaj gladko in liki sploh niso plastično očrtani. Zanimivo je tudi, da je moralo uredništvo Lj. Zvona, ko je povest tam izhajala, priobčiti nekako pojasnilo in izjavo, znamenje, da so

došli zopet — protesti. Tudi Govekarju se je nekaj podobnega primerilo, ko je objavljajl novelo „Sama svoja“; torej je vendarle nekaka podobnost med takima nasprotnikoma, to pa le potrjuje Cankarjevo zaključno poglavje v Štefanu Poljancu. — Beletrističnega značaja sta tudi črtici „Spomladi“ in „Na otoku“, od katerih je ljubka zlasti prva, ki s fino psihologijo analizuje domotožje in hrepenenje po naravi, porodivše se v duši delavske češke deklice v dunajskem predmestju. „Nespodobna ljubezen“ je čuden stvor s še bolj zagonetnim, recimo psihopatičnim junakom, a priča o finem opazovanju življenja in človeških okusov. „Anastasiu von Schiwitz“ je pereča satira na našo znanstveno kramarijo, „Dvojna resnica“ pa biča narodno hinavstvo in nedoslednost v našem javnem življenju. Druge tri študije se pečajo bolj v znanstveni kakor v beletristični obliki z neveselimi prikaznimi našega kulturnega življenja, katero zlo korenini v sebičnosti, neodkritosrčnosti in lenobi naših malenkostno mislečih izobražencev. Vse te hibe biča Cankar s svojo sarkastno ironijo in perečo satiro. — Zbornik dičijo nekatere ilustracije in vinjete tudi satirskega značaja, ali razen vrlo pogojene Cankarjeve karikature in par drugih niso posebne vrednosti. Narisal jih je H. Smrekar.

Dr. Iv. Merhar.

Dr. Ivo Šorli: Pot za razpotjem. Roman. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Ljubljana 1906. Cena 3 K.

V katalogu slovstvenikov najpriljubljenejše vrste, namreč romanopiscev, bo resno treba določiti primerno mesto Šorliju in mu dati značilno signaturo. Prav resno! Gospodje pisatelji se javno sicer često delajo, kakor bi jim bila vsaka kvalifikacija deveta briga; ta ponos se zdi občinstvu originalen in pisatelj imponuje ž njim samemu sebi. Na tihem pa se mu gotovo dobro zdi, da se ž njim ukvarjajo ocenjevalci, in je najbrž prav radoveden, kak prostor v katalogu mu bo odmerjen, in pomembno zanj je, da je uvaževan in slovstveno legitimiran.

Pri vsakem pisatelju pa se ne pojavlja potreba, ga kam uvrščati; pri tistih ne, ki so le — sicer vrli — rokodelci, razplojevalci, ne tvoritelji; pisatelji, ki hodijo delat „v štero“.

Ivo Šorli? Bolj in bolj stopa v ospredje. Rojenice so mu prisodile dar gladkega, neprisiljenega pripovedovanja, ne v skokih, ne z raznimi razstrelili, ne vsiljivo rafinirano: ampak naravno, kakor bi se govorilo samo; strastno, kjer je treba, in mirno nazorno, kjer bi bila strast vsiljiva. Bliža se že višku, ko bo njegova umetnost zaokrožena in bo njegova roka spretna roka operaterja. Zelo priljublil pa se nam je že tisti Šorli s prekipečim ognjem, drzno in mladeniško grabeč s celo pestjo. — Šorli je poklican, da nastopi in uspešno upravlja velik delež Kersnikove dediščine. Zakaj, res imamo pisateljev dovolj, dovolj — slikarjev z jezikom, a spretno pripovedovati in kaj lepega ter kaj zanimivo iz pravega življenja posnetega povedati — koliko jih to zna? Imamo jih nekaj, pri vseh strujah in vseh strankah (to je naša specialiteta); a med prvimi je Šorli.

Tako smo vsaj začasno uvrstili Šorlija v katalog naših pisateljev.

Kako signaturo naj mu damo? V tem odločujejo gesla, ki so napisana na njegovem pisateljskem praporu . . . So sicer pisatelji, ki nimajo enotnega gesla; pri krepkoživčnem Šorliju pa ga pričakujemo in danes, ko leži naš roman pred nami kot nov trden mejnik v pisateljevem razvoju, lahko trdno pribijemo, da on ima gesla in da se jih je oklenil z vso odločnostjo.

Glavno njegovo geslo mi je tudi edino zadovoljivo pojasnilo, zakaj se je pisatelj tako ognjevito ogrel za snov, ki je predmet našemu romanu. Kajti odkrito povem: sila zavzel sem se izprva, videč, v kakem okrožju se giblje roman. Da je